

Agrobiodiversiteit potentiële 'tweede tak' op melkveebedrijf

Bewust inzetten van agrobiodiversiteit als bedrijfsmiddel biedt perspectieven.

Gerjanne Doppenberg en Marjoleine Hanegraaf

Het begrip agrobiodiversiteit begint steeds meer terrein te winnen in de agrarische sector. De een benut de biodiversiteit voor de productie. De ander geniet bewust van de verscheidenheid aan dieren en planten die op het bedrijf voorkomen. In 2011 is hierop ingesprongen met het project 'Boeren en agrobiodiversiteit in de Peel'. Binnen dit project wordt gekeken hoe melkveehouders en akkerbouwers maatregelen voor agrobiodiversiteit kunnen toepassen. Doel hiervan is de bedrijven economisch sterker en duurzamer te maken.

Een van de deelnemende boeren aan het project is Albert Vink, melkveehouder in het Brabantse Breugel. In zijn extensieve bedrijfsvoering staat het kringloopdenken centraal. Met 22 hectare grasland en 9 hectare maïsland wil hij zelfvoorzienend zijn voor 70 melkkoeien en 40 stuks jongvee, zonder mest af te zetten. Om de agrobiodiversiteit te bevorderen zijn twee poelen en een akkerrand aangelegd. Ook heeft de melkveehouder een natuuroever waar een natuurbestemming op ligt. 'Op de eerste plaats moet mijn bedrijfsvoering renderend zijn. Daarnaast staat mijn bedrijf in dienst van landbouw en natuur', aldus Vink.

Natuur en landbouw

Biodiversiteit staat voor de mate en verscheidenheid aan soorten in een bepaald gebied. In het woord agro wordt de koppeling met de landbouw gelegd. Agrobiodiversiteit kennen we in drie vormen. Met functionele en begeleidende agrobiodiversiteit wordt bedoeld op de actuele biodiversiteit, dus de soorten die op een bedrijf aanwezig zijn. Functioneel betekent hier dat de flora en fauna een concrete bijdrage leveren aan de landbouwproductie. Een voorbeeld is de groep van insecten, die helpen bij de bestuiving van landbouwgewassen. Ook het runderras (zoals MRIJ, Flekvieh) hoort op het melkveebedrijf tot de functionele agrobiodiversiteit.

Begeleidende agrobiodiversiteit houdt in dat de (veelal wilde) flora en fauna geen specifieke rol heeft bij de productie. Vaak wel wordt gewaardeerd door zowel boer als burger. De derde vorm van agrobiodiversiteit is de genetische variatie in de wereld. Feit is dat binnen en buiten Nederland juist deze vorm van biodiversiteit steeds meer afneemt. Door de vergaande specialisatie is de genetische variatie in landbouwhuisdieren en -gewassen de laatste decennia sterk gedaald.

Steeds meer flora en fauna staan op de Rode Lijst van dier- en plantensoorten die met uitsterven worden bedreigd of al verdwenen zijn.

Tool als doel

Sinds pakweg 2005 kan agrobiodiversiteit in Nederland rekenen op een groeiende belangstelling. Ondersteund door regionale projecten nemen veel boeren maatregelen die de agrobiodiversiteit in stand houden en/of vergroten. Dit is zichtbaar in overzichten van soort en type maatregelen dat wordt genomen, in de ervaringsverhalen van boeren en in de bedrijfsresultaten. Over de echte biodiversiteit op bedrijfsniveau zeggen maatregelen en productie kengetallen echter weinig. In 2011 is deze gedachte opgepakt door CropEye en het Nutriënten Management Instituut (NMI). Samen met studenten van de opleiding 'Toegepaste biologie' aan de HAS Den Bosch, het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid (IVN) en melkveehouders zijn ze aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een meetinstrument voor agrobiodiversiteit. Het werd een meerjarige samenwerking waarin theorie, praktijk en uiteenlopende denkwijzen elkaar aanvullen. Met het doel om een tool te ontwikkelen waarmee agrariërs eenvoudig agrobiodiversiteit kunnen (laten) meten op het eigen bedrijf.

Zintuigen op scherp

Na het nodige voorwerk zijn de studenten aan de slag gegaan met het meten van de begeleidende en functionele agrobiodiversiteit. Op twee praktijkbedrijven, waaronder het bedrijf van Albert Vink, zijn ogen en oren flink aan het werk gezet. Bovengronds zijn op meerdere tijdstippen in het jaar de aanwezige soorten aan dagvlinders, vogels, vleermuizen en zoogdieren geteld. Ook vond een telling van de vegetatie

plaats. Onder de grond zijn het aantal regenwormen bepaald en is de afbraaksnelheid van de bodem gemeten. Het waarnemen van alle soorten bleek lastiger dan gedacht. Enige ervaring is nodig en men moet er echt even tijd voor vrijmaken. De resultaten van de tellingen geven echter een goed beeld van de aanwezige agrobiodiversiteit op het bedrijf.

Een onderlinge vergelijking van de resultaten tussen bedrijven is echter niet zonder meer mogelijk. Factoren als ligging (grondsoort, grondwatertrap) en grootte hebben invloed op de biodiversiteit die mogelijk is op het bedrijf. Daarom worden aan de tellingen punten toegekend, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de actuele en potentiële agrobiodiversiteit. De actuele agrobiodiversiteit geeft de huidige agrobiodiversiteit weer. De potentiële agrobiodiversiteit laat zien wat de maximaal haalbare waarde aan biodiversiteit is voor het specifieke bedrijf. De puntentelling zelf is gebaseerd op de diversiteit aan soorten, waar onder andere ook de zeldzaamheid van dieren en planten in meespeelt. Daarnaast telt de diversiteit aan landschapselementen. Een grotere afwisseling in elementen (houtwallen, bomenrijen, sloten, etc.) geeft ook een hogere agrobiodiversiteit. Aan de landschapselementen is zodoende een kwaliteitsscore gelinkt. Uit de score voor soorten en landschapselementen wordt een totaalscore berekend. Deze ligt tussen de 0 en 100 procent.

Op deze manier is een tool ontstaan voor het meten van echte agrobiodiversiteit op landbouwbedrijven. Het prototype van de tool is afgestemd op melkveebedrijven. Door de vele raakvlakken tussen agrobiodiversiteit en kringlooplandbouw kan de tool breed worden ingezet.

Duurzaam bodembeheer

Voor melkveehouders speelt de bodembiodiversiteit een belangrijke rol. Van alle biodiversiteit op aarde bevindt ruim een kwart zich in de bodem, vrijwel onzichtbaar. Reden des te meer om met het bodemleven aan de slag te gaan. Nederland kent hoge grondprijzen en een steeds striktere regelgeving rond gebruiksnormen. Het is essentieel om met minder mest, evenveel of zelfs meer opbrengst van het land af te halen. En wel op de wijze dat de volgende generaties ook kunnen blijven boeren. Het bodemleven (functionele agrobiodiversiteit) draagt bij aan een goede benutting van meststoffen, opbouw van organische stof, verbetering van de structuur, en aan de weerbaarheid van de bodem. De activiteit van het bodemleven is daarom een belangrijke indicator voor bodemkwaliteit. Om de

bodembiodiversiteit te stimuleren, is het nemen van gerichte maatregelen van belang. Factoren als grondbewerking, gewasbescherming, vruchtwisseling en gebruik van organische meststoffen verdienen hierbij aandacht. Hoewel de melkveehouder veel invloed kan uitoefenen, is het uiteindelijk de bodem die het belangrijkste werk moet doen: opbrengst genereren. En dat betaalt zich terug in de portemonnee.

Maatschappelijk draagvlak

Volgens Albert Vink speelt agrobiodiversiteit een belangrijke rol in de landbouw. 'Ik wil maatschappelijk draagvlak creëren met de genomen maatregelen voor agrobiodiversiteit'. De akkerrand die op zijn bedrijf ligt is ingezaaid met een bloemenmengsel. Deze ligt langs de weg en hier komen fietsers langs. Zodoende functioneert de akkerrand als visitekaartje voor zijn bedrijf. Voor meer melkveehouders die agrobiodiversiteit belangrijk vinden geldt dat ze het imago van de landbouw positief willen beïnvloeden.

Voor de bedrijven die al een verbrede tak uitoefenen (bijvoorbeeld huisverkoop, recreatie of educatie) kan het bevorderen van agrobiodiversiteit een toegevoegde waarde leveren. Ze creëren hiermee een nog aantrekkelijkere omgeving voor de klant en bezoekers. Bovendien kan het een toevoeging of een mogelijk keurmerk geven aan producten voor de eindgebruiker (bijvoorbeeld in boerderijwinkel).

Het wordt voor melkveehouders pas echt interessant als het bevorderen van de agrobiodiversiteit financieel wat gaat opleveren. Met de huidige prijzen is het nauwelijks rendabel om te werken met/aan agrobiodiversiteit. Er zijn echter twee lichtpunten. In het nieuwe GLB nemen de mogelijkheden waarschijnlijk toe, in de vorm van collectieve diensten op regionaal schaalniveau. Een andere kans is de ontwikkeling van streekproducten gekoppeld aan agrobiodiversiteit, met een beloning vanuit de markt. In beide gevallen is regionale samenwerking noodzakelijk om tot resultaten te komen in termen van economie en agrobiodiversiteit. De ontwikkelde tool kan hierbij een geschikt hulpmiddel zijn. Gebruik van de tool versterkt de samenwerking tussen landbouw en natuur en leidt tot inzicht in de regionale agrobiodiversiteit.

